

- א. זו לשון הרמב"ם: '... מדת חסידות היא שלא יעיד אדם חסיד בצוואה שמעבירין בו הירושה מן הירוש אפילו מבן שאינו נוהג כשורה לאחיו חכם ונוהג כשורה'. ומשמע מדבריו שאין בדבר איסור ממש אלא מדת חסידות (ע"ע אגרות משה אה"ע ח"ד סוסי"י פז).
- ב. נחלקו הקדמונים האם בכלל איסור זה להעביר מקצת נחלה, או שמא אין הדבר אסור אלא ממדת חסידות וחומרא. ועכ"פ לצדקה ולמצוה אפשר שאף לכתחילה ראוי לעשות כן. וכל שכן שאין להימנע מליעץ ולהורות בהעברת נכסים כזו.
- ג. הורו פוסקים שאדם שבנו פקר וסר מדרך התורה ואינו מחנך בניו לתורה ומצוות — מותר לו להעביר נחלתו לבן שומר תורה או למטרה אחרת.
- ד. כתב בעל העיטור (מועתק בספר או"ז): מסתבר שלא אסרו חכמים אלא להעביר מבניו, ולא מיורשים אחרים).

דפים קלג — קלד

- טז. א. מי שבניו לא היו נוהגים כשורה, ועמד וכתב כל נכסיו לאחר. הלך הלה ונתן מאותם הנכסים לבנים — האם עשה כדין והאם מה שעשה עשוי?
- ב. מי שהיה אביו מודר ממנו הנאה. היה משיא את בנו ואמר לחברו הרי הצר וסעודה לך במתנה, ואינם לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו — האם המתנה קיימת? האם מותר לאב להנות מאותה סעודה? ג. מה דינה של מתנה שמקבלה מנוע מלהקדישה ולמכרה?
- א. מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגים כשורה, עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל. מה עשה יונתן בן עוזיאל, מכר שלישי והקדיש שלישי והחזיר לבניו שלישי. וכשטען כנגדו שמאי על שעבר על דעת הנותן וממילא המתנה בטלה, אמר לו: אם אתה יכול להוציא מה שמכרתי ומה שהקדשתי, אתה יכול להוציא מה שהחזרתי, ואם לאו — אי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי. (כלומר ממון שלי נתתי להם ולא משל הנותן. ולכך נתן להם, כדי שלא להעביר נחלה מן היורשים. ולכך מכר והקדיש תחילה, כדי להראות שמה שמחזיר לבנים — משלו הוא מחזיר).
- ב-ג. זה היה מעשה בית חורון, ואמר המקבל: אם שלי הם החצר והסעודה — הריהם מוקדשים לשמים. אמר לו הנותן: לא נתתי לך את שלי שתקדישם לשמים. ואמרו חכמים: כל מתנה שאם הקדישה אינה מוקדשת (לאו דוקא הקדש אלא הוא הדין למכור וליתן מתנה. רא"ש) — אינה מתנה.
- א. ר"י פירש, דוקא בכגון זה שלא היה יכול לעשות ממנה כלום, וניכר שלא נתנה לצרכו ולהנאתו של המקבל, אלא על מנת שיאכל אביו [או גם משום שאמר לו בפירוש 'אינה לפניך אלא כדי שיבא אבא'. ערמב"ן וריטב"א], לכך אין זו מתנה. אבל הנותן מתנה והתנה עם המקבל שלא יוכל להקדיש או למכור וליתן — הרי זו מתנה. וכן משמע בירושלמי. וכן פסקו הרמב"ן הרשב"א הר"ן והרא"ש. [בשו"ת אבני נזר (אה"ע תה) הבין בדברי הרא"ש שאם נתן בסתם וניכר מתוך הדברים שלא יהא שלו לדבר אחד — הרי זו הערמה ולא קנה כלל, ורק כשהתנה בפירוש הרי זו מתנה. והקשה על כך מדברי הפוסקים שהנותן לחברו אחרוג בסתמא — מועיל ובלבד שיהזיר. וע"ע בשו"ת הרא"ש ע"ד].
- וכן פסק הרמ"א (או"ח תרנח, ד, עפ"י הר"ן) שרשאי ליתן אחרוג במתנה על מנת שלא יקדישה, והלה יוצא בו. ובספר דרך החיים החמיר בדבר, שכל שאין ביד המקבל ליתנו לאחר — אינה

- מתנה (וע' גם בצוואתו לבניו, הובאה בספר נחלת יעקב). ואולם אין כן דעת שאר הפוסקים (ע' באור הלכה שם).
- ולפי תירוץ אחד בתוס' (ועוד תירוץ במאירי), אם אין יכול להקדיש כלל, אפילו לא לזמן מסוים [כגון במתנה על מנת להחזיר] — אינה מתנה.
- ויש סוברים שרק לענין מודר הנאה נאמר כלל זה, שאם אין יכול להקדיש אסור למודר להנות ממנו, אבל מתנה היא לשאר דברים (ע' במאירי ועוד).
- ב. פסק הרשב"ש (בתשובה תסח [וע"ש קלו], הובאה בפ"ת יו"ד קכ סקט"ו) אודות כלים שלא הוטבלו, אין ליתנם לנכרי על מנת שישאלם לנותן בחזרה, שניכר הדבר שהערמה היא ואין זו מתנה. ולא כן פסקו השו"ע והרמ"א (בי"ד קכ, טז).
- ג. אם כשנתן המתנה לא אמר שנותן לו כדי שהמודר יהנה ממנו אלא נתן בסתם, והלך המקבל ומכר או הקדיש וגם נתן לאותו שמודר הנאה — אין חשש בדבר, שהרי משל המקבל הוא נהנה ולא מנכסי הנותן (וכמעשה דיונתן בן עזיאל, לפירוש התוס' וש"ר. ונראה לכאן שאף אם לא הקדיש ומכר אלא נתן הכל למודר, שפיר דמי — כל שלא ניכר שנתנה לו רק בשביל זה. אלא שרבי יונתן הקדיש ומכר תחילה כדי לפרסם הדבר ששלו היא, או כדי לראות שאין הלה מערער, לודא שאין כאן הערמה, ע' ברשב"ם ובריטב"א).

דפים קלד — קלה

ר"ז. מה דין הנאמנות באופנים דלהלן?

- א. האומר זה בני.
- ב. זה אחי. (מה הדין לענין ירושה כשישנם אחים נוספים המתכחשים לו או מסופקים? מה הדין כשמת זה שהועד עליו? ומה הדין לענין יבום כשאין ידוע שיש לו אח ואומר שיש לו?)
- ג. אין לי אחים.
- ד. גרשתי את אשתי.
- ה. אדם המעיד דבר, ואי אפשר להאמינו בכל דבריו אלא במקצתם — האם מחלקים דיבורו ומקבלים חלק ממה שאמר?
- א. תנן: האומר 'זה בני' — נאמן. ופרשו בגמרא בין ליורשו בין לפטור אשתו מן היבום (ומן החליצה. מפרשים), ואפילו מוחזק לנו שיש לו אח — נאמן לפוטרה, מתוך שיכול לפוטרה מן היבום על ידי נתינת גט.
- א. לדעת רשב"ם ותוס' ורבנו יונה, אין נאמן לומר 'זה בני' אלא לענין נכסים שבידו ליתן לו, אבל לא כלפי נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס.
- והר"מ מרוטנבורג (מובא ברא"ש), הרשב"א הרא"ה הריטב"א והמאירי חולקים, וכן נראית דעת הרי"ד. וכן משמע מדברי הרמב"ם (נחלות ד, א, ב, יד ובאו"ש. וכ"ה בשו"ע רעז, יב; טור ורמ"א רעט, א עפ"י הרא"ש. אלא שבתשובת הרא"ש (פב, א) מבואר שדוקא לרבי יהודה נאמן לגמרי, אבל לרבנן אינו נאמן אלא לנכסים שבידו, ומתורת מגו).
- ב. רשב"ם כתב 'מוחזק לנו באחים' — חזקה בעלמא בלא עדים. והרי"ד השיגו, כי אפילו ודאי יש לו אחים — נאמן לומר שיש לו בנים לפטור את אשתו. (וכן כתב המאירי. גם רעק"א תמה על הרשב"ם, ממה שהשוו בגמרא לאומר גרשתי את אשתי, והתם איכא עדים שהיתה אשתו. ע"ש).